

قسمت اول آشنایی با پرورش بز سانن و آلپاین

آشنایی با پرورش بز

سانن و آلپاین

مخاطبان نشریه:

- دامداران و پرورش دهندگان سنتی و صنعتی دام سبک و کلیه متقاضیان و علاقه مندان به پرورش دام

هدف های آموزشی

خوانندگان گرامی ، شما با مطالعه این نشریه :

- به اهمیت پرورش بز پی می برید .
- با دو نژاد برتر بز اروپایی ، سانن و آلپاین آشنا می شوید .
- با روش های مختلف ایجاد یک گله بز شیری سانن و آلپاین آگاه می گردید .
- با امکانات لازم برای پرورش بزهای شیری اصلاح شده آشنا می شوید .

عنوان:

آشنایی با پرورش بز سانن و آلپاین

نویسندگان: مهدی خجسته کی (عضو هیئت علمی مرکز تحقیقات و آموزش

کشاورزی و منابع طبیعی استان قم)

حمزه حاجی رجبعلی (کارشناس ارشد معاونت تولیدات دامی)

کارشناس ترویجی:

حسن پورمحمدی

ناشر: مدیریت هماهنگی ترویج کشاورزی سازمان جهاد کشاورزی استان قم

تهیه شده در:

اداره رسانه های آموزشی

طراحی و چاپ:

کانون آگهی تبلیغاتی زاوش

زمان انتشار:

زمستان ۱۳۹۴

نشانی: قم، بلوار غدیر، جنب بوستان علوی، سازمان جهاد کشاورزی استان قم

تلفن: ۰۲۵-۳۲۱۲۶۱۰۱

بدینوسیله از کارشناسان مدیریت دام معاونت بهبود تولیدات دامی استان در تهیه این نشریه تقدیر و تشکر می شود.

مقدمه

بز یکی از دام‌هایی است که از قرن‌ها قبل توسط انسان اهلی شده است. مطالعات باستان‌شناسی نشان می‌دهد که پیشینه این موضوع به حدود هفت هزار سال قبل از میلاد مسیح بر می‌گردد. همچنین منابع تاریخی منشأ اهلی شدن بز را کشور ایران می‌دانند. ایرانیان از همان ابتدا برای تأمین شیر، گوشت، کرک و پوست به پرورش بز اقدام می‌کرده‌اند. در حال حاضر نیز پرورش بز در معیشت خانوارهای روستایی و عشایری نقش شایان توجهی دارد، به طوری که دو یا سه رأس بز با تولید متوسط احتیاجات شیر یک خانوار روستایی را برای یک سال فراهم می‌کند. بز دام نسبتاً مقاومی است و می‌تواند در شرایط سخت که برخی حیوانات اهلی مثل گاو شیری امکان ادامه حیات ندارد، زنده بماند و تولید کند. با وجود اینکه در ایران بزها جمعیت قابل ملاحظه‌ای دارند، اما به دلیل آنکه بز در اذهان عمومی ما ایرانیان نسبت به گوسفند اهمیت کمتری داشته و دارد، به همین دلیل معمولاً پرورش بز بصورت یک فعالیت فرعی در کنار پرورش گوسفند ادامه یافته است.

در سال‌های اخیر اقدامات مناسبی از سوی سازمان‌های جهاد کشاورزی استان‌ها برای ترویج و توسعه پرورش گله‌های بز شیری با بهره‌گیری از دو نژاد مطرح بز شیری اروپایی شامل بز سانن و بز آلپاین آغاز شده است. بدین منظور این نشریه با هدف آشنایی بیشتر بهره‌برداران و دامداران عزیز با اصول اولیه ایجاد و پرورش گله‌های بز شیری سانن و آلپاین تهیه شده است. امید آنکه مورد توجه شما دامداران عزیز و دیگر علاقه‌مندان به پرورش دام قرار گیرد.

مقایسه پرورش بز در ایران با سایر کشورهای پیشرو

در ایران مصرف گوشت بیش از مصرف شیر بز رواج دارد، لذا در حال حاضر تولید شیر بز در اغلب مناطق کشور مورد غفلت واقع شده و تنها در برخی نواحی عشایری شیر بز بصورت دستی دوشیده و به مصرف می رسد. در حال حاضر نزدیک به ۵۵ میلیون رأس گوسفند و بز در کشور وجود دارد که سهم بز در این آمار ۲۰ میلیون رأس است. متوسط شیر تولیدی بزهای بومی ایران در یک دوره شیردهی بسته به نژاد، حدود ۴۰ تا ۱۵۰ لیتر است، در حالی که در کشور توسعه یافته ای مثل فرانسه در یک دوره شیردهی به ازای هر رأس بز سانن، حدود ۷۰۰ لیتر شیر تولید می شود. این آمارها نشان می دهد که بازده تولید شیر بز در کشور فرانسه فقط با داشتن یک میلیون رأس بز (در مقایسه با ۲۰ میلیون بز موجود در ایران) نزدیک به ۴۰ برابر بازده تولید شیر بز در ایران است.

بازده تولیدی و اقتصادی مناسب شیر بز در کشورهای اروپایی موجب شده که دامداران این

دام را در مزارع بسته یا نیمه باز نگهداری نموده و عملاً دامها را از مرتع جدا و یا نیاز دام به مرتع را به حداقل ممکن برسانند. در حالی که در ایران پرورش بز به دلیل بازده اقتصادی پائین، همچنان متکی به استفاده شدید از مرتع است.

خواص شیر بز

شیر بز به لحاظ ترکیب شیمیایی و محتوی قند، چربی و پروتئین دارای بالاترین شباهت با شیر انسان است و به دلیل عدم ایجاد حساسیت در مقایسه با شیر گاو، جایگزین بهتری برای تغذیه نوزادان و سالمندان است. شیر بز در مقایسه با شیر گاو به لحاظ کیفیت پروتئین و چربی و قابلیت هضم و جذب مواد معدنی نظیر: کلسیم، منیزیم، مس و آهن مطلوب تر است. درصد چربی شیر بز اندکی بالاتر از شیر گاو است و به این دلیل شیر بز برای مصرف کنندگان به لحاظ

طعم و مزه مقبولیت بیشتری نسبت به شیر گاو دارد. در جدول صفحه بعد مقایسه ای بین

ترکیب شیر گاو، شیر انسان و شیر بز ارائه شده است:

جدول ۱- مقایسه ترکیب شیمیایی شیر بز، شیر گاو و شیر انسان.

شیر انسان	شیر گاو	شیر بز	اجزای شیر
۱۲/۴	۱۲/۸	۱۳	درصد مواد جامد
۱/۲	۳/۲	۳	درصد پروتئین
۴	۳/۶	۳/۹	درصد چربی
۷	۴/۸	۴/۳	درصد قند
۰/۲۱	۰/۷۱	۰/۷۷	درصد مواد معدنی

تولید شیر در نژادهای مختلف بز متفاوت است و از مقدار روزانه ۳۰۰ گرم در نژادهای بومی تا مقدار ۸ کیلوگرم در برخی نژادهای برتر و اصلاح نژاد شده تغییر می کند.

لزوم اصلاح نژاد بزهای بومی و استفاده از نژادهای برتر اروپایی

به جرات می توان گفت تاکنون در توده های بز بومی در ایران هیچ نوع فرآیند اصلاح نژاد مشخص و موثری صورت نگرفته است. در برخی موارد نیز فقط با ایجاد آمیزش های مطالعه نشده و تجربی بین گونه های داخلی بز، دامداران سعی در بهبود ظرفیت تولید شیر توده های بومی داشته اند که این موضوع خلوص نژادی توده های بز بومی را در معرض تهدید قرار داده است. در ایران به دلیل تولید پائین بزهای بومی، دوشیدن شیر برای دامداران اقتصادی نبوده و لذا تولید شیر بز در اقتصاد خانوارهای روستایی و عشایری هنوز به جایگاه واقعی خود نرسیده است.

به طور حتم انتخاب نژاد برتر و مناسب عامل تعیین کننده ای در افزایش تولید شیر بز می باشد. برای مثال تعداد چهار راس بز شیری اصلاح نژاد شده می توانند در مجموع به اندازه یک رأس گاو هلشتاین شیر تولید کنند، در حالی که نیاز خوراک و نگهداری این چهار راس بز تقریباً نصف خوراک مصرفی یک رأس گاو هلشتاین است. همین مقایسه ساده نشان می دهد که با نگهداری بزهای شیری اصلاح نژاد شده، تقریباً سودی معادل دو برابر گاوهای

هلشتاین عاید دامداران می شود. اگر در محاسبات اقتصادی قیمت بالاتر شیر بز نسبت به شیر گاو را نیز دخالت دهیم، مزیت پرورش بز نسبت به گاو شیری بیشتر هم خواهد شد. با این توضیح مختصر در ادامه با خصوصیات تولیدی و ظرفیت نژادی دو نژاد برتر بز شیری اروپایی، شامل بز سانن و بز آلباین آشنا خواهیم شد.

آشنایی با بز سانن

زیستگاه اصلی بز سانن در کوههای کشور سوئیس در روستایی بنام سانن بوده و این نژاد از این نقطه به سراسر جهان منتقل شده است. بز سانن دارای موهای کوتاه سفید و گاهی خاکستری است. متوسط وزن بزهای ماده این نژاد حدود ۶۱ کیلوگرم و وزن نرها تا ۷۵ کیلوگرم می رسد. ارتفاع قد در بزهای ماده ۷۶ سانتی متر و در نرها به ۸۱ سانتی متر می رسد. نرها شاخدار و ماده ها ممکن است دارای شاخ کوتاه یا بی شاخ باشند.

بز سانن نر با شاخ بلند و رنگ سفید

بز سانن به تولید شیر معروف است و شاید به جرأت بتوان گفت بهترین نژاد شیری بز در دنیاست. دوره شیردهی آن ۲۹۰ تا ۳۰۵ روز است و روزانه بین ۳ تا ۸ لیتر شیر می دهد. متوسط چربی شیر این نژاد ۳/۶ درصد، پروتئین شیر ۳/۲ درصد و مواد جامد شیر ۱۲/۸

درصد می باشد. دوقلو زایی در بزهای سانن خالص موضوعی عادی است. بعضی منابع درصد دوقلو زایی بزهای ماده را در این نژاد از ۴۵ تا ۸۰ درصد گزارش کرده اند. این در حالی است که موارد زایش سه یا چهار قلو نیز در این نژاد فراوان گزارش شده است. سابقه ورود بز سانن اصیل به ایران به بیش از ۵۰ سال قبل و به سال ۱۳۴۳ بر می گردد. ورود بز سانن در ایران با هدف آمیخته گری این نژاد با بزهای بومی و تولید یک نژاد شیری انجام شد که بنا به دلایلی این طرح چندان توفیق نداشت و به اهداف اولیه خود نایل نشد. اما در سال های اخیر و با مشارکت بخش خصوصی و صدور مجوز وزارت جهاد کشاورزی، ورود بزهای خالص نژاد سانن از فرانسه به ایران آغاز شده و در نقاط مختلف کشور گله های متعددی بر اساس پرورش بز سانن شکل گرفته است.

چندقلو زایی بزهای ماده در نژاد سانن

بز ماده نژاد سانن با ظرفیت شیرواری مطلوب

درصد می باشد. دوقلوزایی در بزهای سانن خالص موضوعی عادی است. بعضی منابع درصد دوقلوزایی بزهای ماده را در این نژاد از ۴۵ تا ۸۰ درصد گزارش کرده اند. این در حالی است که موارد زایش سه یا چهار قلو نیز در این نژاد فراوان گزارش شده است. سابقه ورود بز سانن اصیل به ایران به بیش از ۵۰ سال قبل و به سال ۱۳۴۳ بر می گردد. ورود بز سانن در ایران با هدف آمیخته گری این نژاد با بزهای بومی و تولید یک نژاد شیری انجام شد که بنا به دلایلی این طرح چندان توفیق نداشت و به اهداف اولیه خود نایل نشد. اما در سال های اخیر و با مشارکت بخش خصوصی و صدور مجوز وزارت جهاد کشاورزی، ورود بزهای خالص نژاد سانن از فرانسه به ایران آغاز شده و در نقاط مختلف کشور گله های متعددی بر اساس پرورش بز سانن شکل گرفته است.